

VAUBAN

EUROPAS MILJÖVÄNLIGASTE STADSDEL?

Vid den sydtyska staden Freiburgs utkanter ligger den nybyggda stadsdelen Vauban med 5 500 invånare. Här har de boende designat sina egna lågenergihus och kastat ut bilarna från gatan, och med solens hjälp har området nästan blivit självförsörjande på värme och elektricitet. Men de miljövänliga lösningarna hade aldrig realiserats om inte medborgarna själva hade beslutat sig för hur stadsdelen skulle utformas.

VI SKAPAR VÅR VÄRLD som vi vill” står det under en två meter hög väggmålning av Pippi Långstrump på ett av studenthusen vid huvudinfarten till Vauban. Efter en kort rundvandring i stadsdelen förstår jag varför – inget hus är det andra likt. Ett och samma flerfamiljshus är ofta uppdelat i olika sektioner som är helt olika i färg, form och ytmaterial. Övervakningen kan vara klädd i träpanel medan bottenvåningen använder natursten. Fönstren är små och runda eller stora som skyltfönster. Taken används till altaner om inte ytan upptas av en nyanlagd gräsmatta. På ett tak har någon monterat upp ett fullskaligt växthus. Husen är målade i olika färger och det känns som om en galen konstnär har dragit fram över staden och använt alla kulörer förutom svart. Mellan husen hittar man mikroskopiska kolonilotter, vildvuxna skogar och till och med ett litet anlagt kärr. Stadens enda gemensamma nämnare

verkar vara solfångar- och solcellsanläggningarna på taken. Vaubans varierade arkitektur är en konsekvens av de medborgerliga initiativ som togs under uppbyggnadsfasen. Staden uppfördes utifrån en grön vision som ett tjugotal miljöintresserade Freiburgbor utformade i början av nittio-talet. De planerade att realisera en toppmodern ekologisk stadsdel i det område som den franska armén lämnade efter sig (Vauban var tidigare en fransk armébas). Riktlinjerna drogs upp i några workshoppar om bland annat energi, trafik och byggande. Centralt i visionen var deltagande demokrati där majoriteten av stadens framtida beslut skulle fattas av de boende. Alla invånare skulle få rätt att designa sina egna hus, bestämma hur parkerna skulle se ut och besluta om de ville ha biltrafik på bakgatan. Förslaget godkändes av Freiburgs politiker som beslutade att projektgruppens medborgarinflytandemodell skulle gälla.

GEMENSAMT BYGGANDE
Samma år som militärerna drog sig tillbaka började miljöintresserade studenter och konstnärer inkvartera sig i de övergivna barackerna. Med kommunens tillstånd började de renovera kasernerna och bygga om dem till miljövänliga kollektivboenden. Vauban blev snabbt en hemvist för människor med alternativa politiska och ekologiska idéer. Uppgiften för den nystartade medborgarorganisationen ”Forum Vauban” blev att samla in de nyinflyttades åsikter och förslag och hjälpa till att realisera dem. Forumets första förslag handlade om ett byggkollektiv: En ny form av gemensamt byggande skulle tillåtas och få företräde till Vaubans mark. Enligt Achim Hombach, som arbetar som byggkollektivskoordinator i Vauban, är byggkollektivmodellen förklaringen till att så många miljövänliga hus uppfördes i Vauban.

– Många människor ville bygga ett gemensamt flerfamiljshus för sina vänner i formen av ett byggkollektiv. Ofta var det studenter som var på väg att bilda familj men som samtidigt ville behålla känslan av ett socialt boende. Genom byggkollektivet köpte de mark från kommunen och sedan planerade de huset tillsammans. En planritning upprättades där de bestämde vilka rumstyper de ville ha, exteriörens utformning och färger samt värmesystem och energilösningar. Många ville ha ett välisolerat hus, byggt med naturliga byggmaterial och utrustat med förnybar energi. En arkitekt anlätades sedan för att sy ihop ett förslag av idéerna. När detta var klart hyrde man in en byggfirma som byggde huset, om man inte byggde det själv, säger Achim Hornbach.

MILJÖVÄNLIGT OCH ENERGIEFFEKTIVT
Enligt Carsten Sperling, som forskar i stadsplanering på Aachens universitet, hade den miljövänliga byggstandarden i Vauban blivit avsevärt lägre om det inte vore för byggkollektivmodellen som har används i hälften av stadsdelens fastigheter. De 217 lägenheterna med passivhusstandard hade exempelvis aldrig förverkligats. Enligt Carsten Sperling resulterade modellen i att Tysklands första flervåningshus, helt byggt i trä, och med passivhusstandard realiserades. Många byggprojekt har också använt sig av lokala och miljövänliga byggmaterial såsom trä och kalksten. I Vauban har hälften av alla tak utrustats med solcells- och solfångaranläggningar som årligen producerar 621 MWh el och genererar 80 procent av stadsdelens varmvattenbehov. Förutom passivhusen finns det 360 lägenheter som är av förbättrad lågenergiklass samt 60 lägenheter som producerar mer elektricitet än de förbrukar, så kallade plushus. Enligt Carsten är det inte arkitekten, byggkoordinatören el-

ler byggformen i sig som resulterar i att husen blir miljövänliga, det är i stället byggmedlemmarnas kompetens, idéer, och engagemang som är avgörande. – Byggkollektivformen möjliggjorde att de boende frivilligt kunde höja energistandarden på sina bostäder till en högre nivå än vad kommunen krävde. Om traditionella byggfirmor hade byggt husen hade de bara uppfyllt byggnormen – det vill säga minimikraven. Kommersiella byggfirmor har inga incitament för att gå före, säger Andre Abendschön, som arbetar som stadsplanerare i centrala Freiburg. Byggformen ger även ekonomiska fördelar. Carsten Sperling uppskattar att byggkostnaderna är 15-25 procent lägre jämfört med ett kommersiellt bygge. Det beror dels på att färre administrativa personer är involverade i projektet men även på att man slipper privata investerare som vill ha avkastning på sin investering. Om man inkluderar de ekonomiska fördelarna av att bo i ett passivhus, med minskade energikostnader, blir den ekonomiska vinsten än större.

MER SOCIALT LIV
Vid planeringen av byggkollektivet utformar familjerna även området runt omkring huset. De beslutar exempelvis om de vill ha en sandlåda för barnen eller en parkbänk för de gamla. Om familjerna planerar trädgårdarna tillsammans skapar de ofta en gemensam trädgård i stället för individuella. Hittills har byggkollektivplaneringen i Vauban resulterat i att vartannat hus har utrustats med gemensamma lokaler. Flerfamiljshusets alla barn kan då exempelvis få ett eget biljardrum på övervåningen. Att samordna gemensamma utrymmen med låg nyttjandegrad, såsom gästrum och festlokal, är både miljömässigt och ekonomiskt lönsamt. I vanliga hus är det sällsynt med allmänna utrymmen då dessa lokaler innebär en merkostnad för byggherren.

Många enskilda företagare valde också under designfasen att planera för hemarbetsplatser. Flera bostadshus har kontor, ateljéer och musikstudior på övervåningen och butikslokaler på bottenvåningen. Att delta i ett byggkollektiv handlar också om att få ett mer socialt liv. Ett stort mervärde är att man kan välja sina grannar. Känner man inte varandra sedan tidigare så grundläggs den sociala gemenskapen under planeringsarbetet. Achim Hornbach berättar att det infann sig en nybyggarkänsla under uppbyggnadsfasen av Vauban då grannarna lånade verktyg och hjälpte varandra med husbyggnationerna. När husen var färdigbyggda valde grannarna att inte anlita externa firmor för den gemensamma skötseln. De valde i stället att träffas varje söndag för att tillsammans utföra arbetet. Ett hushåll kunde klippa gräsmattan medan ett annat beskar buskarna, en tredje familj tillagade sedan den gemensamma måltiden. Enligt Carsten Sperling lade byggkollektiven grunden för stadsdelens sociala sammanhållning och medborgarnas ökade miljöengagemang. Byggkollektiven skapade en ny social struktur som underlättade för människor att komma i kontakt med varandra. I dag har byggmodellen spridit sig till resten av Freiburg och det kommunala bostadsbolaget bygger nu för tiden mestadels passivhus runt om i staden. Från och med 2009 har också den övergripande stadsplanen förändrats. Vaubans miljövänliga lösningar ska nu appliceras på de övriga stadsdelarna.

HENRIK ANDERSSON

I Vauban äger bara 15 procent av invånarna bil. I stadsdelen saknas parkeringsplatser och gatorna är utformade för att minimera trafiken. Om det handlar fortsättningen på reportaget om Vauban som kommer i nästa nummer av Grönt.